

אנטולי קפלן, אירוסיין, 1976, טמפרה על בד

אנטולי קפלן, בבית, 1976, טמפרה על בד

"גדלנו עם תחושת בעלות על היהדות שלנו": ריאיון עם ואדים בלומין ומארינה מקסימילאן

רבקי רוזנר

ואדים בלומין ומארינה מקסימילאן עלו לארץ כילדים, ובבגרותם הפכו לקולות פורצי דרך בחברה הישראלית, מארינה בתחום המוזיקה, וואדים בתחום החינוך. בשיחה איתם הם מספרים על זהות יהודית רחבה וחופשית שלא נכנסת תחת שום הגדרה, על ציונות גאה ואדוקה, על דאגה עמוקה לעתידה של מדינת ישראל ועל הצורך לקחת אחריות.

צילום: אלידן אביטל

ארצה, וכבר מגיל צעיר החלה ללמוד לנגן בפסנתר, לשיר ולהופיע. היא פרצה לתרבות הישראלית בתוכנית "כוכב נולד 5" בשנת 2007, ומאז הספיקה להוציא אלבומים ושירים בעברית ובאנגלית (כולל אלבום זהב ב-2013), לזכות בתואר אשת השנה במוזיקה הישראלית (2014), להופיע בשלל סדרות ותוכניות ולהפוך לאחת מהמוזיקאיות החשובות והמשפיעות בישראל. השיחה איתם נעה מהאישי לציבורי לאומנותי ולפוליטי, וחוזר חלילה, כחלק מהשפע שמרכיב את זהותם ושהם מבקשים להביא לתוך החברה הישראלית.

לסבתא רבתא של מארינה מקסימילאן וואדים בלומין, סבתא אידה, היו ארבע אחיות. אחת מהן נסעה לפלש-תינה, אחת נשארה בפולין, אחת ברחה לאמריקה ואחת עברה לברית המועצות. הסיפור שלהן הוא בזעיר אנפין הסיפור של יהדות אשכנז כולה. אלה שבאו לכאן, אלה שהתמקמו שם, אלה שהושמדו, אלה שהתחרדו ואלה "שנשאם הרוח" – אם זו של ההשכלה והחילון או זו של התנועה הציונית. "אילן יוחסין מפואר", אומר ואדים, "וכשאנחנו מגיעים לכאן, אנחנו מגלים אותו על כל ענפיו – כולל זה החרדי בבני ברק וזה של מייסדי הליכוד". עם שורשים כאלה רחבים, ויותר מכך, עם תודעה כה עמוקה לשורשים האלה, מארינה וואדים, ביחד ובנפרד, היא בתחום המוזיקה והוא בתחום החינוך היהודי, מנכיחים בחברה הישראלית אפשרות לזהות יהודית-ישראלית משוחררת, מעמיקה, מתחדשת, יהדות ששואבת מההיסטוריה של יהדות ברית המועצות לשעבר, מני-סיונה ומהאתגרים שלה, אך גם מרחיבה את מבטה אל מעבר להם. הביוגרפיה שלהם עשירה: ואדים עלה ארצה בגיל אחת-עשרה, ואחרי שירותו הצבאי עשה תואר ראשון ושני בהיסטוריה של עם ישראל. זה שבע-עשרה שנה הוא עובד בסוכנות היהודית, כיום כראש משלחת הסוכנות היהודית במערב אירופה ובצפונה, ולפני כן בניהול חינוכי ובפיתוח מגוון תוכניות. הוא גם אחד המייסדים של "דור 1.5 ישראלים דוברי רוסית" ושל "לובי המיליון" וחבר בהנהלתם. הוא ממחברי הספר "חבר הטעמים: זיכרונות ומתכונים של יוצאי ברית-המועצות לשעבר", שזכה בתחרות הבינ-לאומית Gourmand בקטגוריית ספר האוכל היהודי הטוב בעולם לשנת 2016, ועמית במחזור ה' לרבנות ישראלית של מכון הרטמן והמדרשה באורנים. מארינה, אחותו הקטנה, הייתה בת שלוש כשעלו

אני רוצה לפתוח הכי רחב ולשאל אתכם מהי זהות יהודית בשבילכם? מה היא נושאת בתוכה, והאם יש בה היבטים שמתנגשים עם זהויות אחרות שלכם?

ואדים: השנה אנחנו שלושים ושלוש שנים בארץ, ולקח לי המון זמן להבין שבכל מיני מרחבים יש ציפייה שיהיו התנגשות או מתח בין הזהות שלנו כיהודים יוצאי ברית המועצות ובין היהדות כפי שהיא מגולמת בישראל, אבל אני חושב שהאתוס בבית שלנו היה כזה שעצם החיים פה הם לא דבר מובן מאליו, המדינה היא נס גלוי, חיים בריבונות יהודית הם פלא שיש להיזהר עליו, ולכן לא חוונו את ההתנגשות הזאת. הזהות היהודית שלנו לא הייתה נושא מדוי-בר, זאת הייתה הוויה. כשם שבני אדם לא מגיעים עם תוויות, גם סביבה ביתית לא מגיעה עם כותרת, פשוט כל הזמן האווירה בבית הייתה של משהו עוצמתי, שברור מאוד שזה מי שאנחנו, שזה רחב מאוד, וזה מגיע מעולמות של ספרות ושירה ותרבות ואוכל ומוזיקה וריבוי של שפות. אף אחד לא שם תוויות על כל מיני מנהגים ודב-רים שקרו בבית - זה יהודי, זה יהודי וזה יהודי, וזה אחמטובה וזה מוצרט וזה פחות. זה היה מכלול.

מארינה: יש סיפור שאני זוכרת, שילד אחד קרא לבן דוד שלנו 'ז'יד', ואבא שלנו, שהוא איש מאוד סמכותי ודומיננטי, הלך לילד הזה וגרם לו להתנצל. מבחינתי, זה סיפור שכשהוא סופר בבית, כבר כשהיינו כאן בישראל, אמר המון: אנחנו יהודים, אנחנו לא מתביישים בזה, אנחנו מגינים על היהודים סביבנו, וכשצוחקים עליהם, אנחנו יוצאים להגנתם. זה המובן מאליו, ואלה דברים קט-נים שרוקמים בפנים הרגשה של גאווה. קיבלנו את זה באיזשהו דנ"א תת-קרקעי, של המשפחה ושל להיות מה שאנחנו, ולהתגאות בזה ולשאת את זה.

ואדים: אבל הדבר הזה שאנחנו נושאים, צריך לומר, הוא מורכב, ומגוון ועשיר. אני ואדים וזאת מארינה, והיהדות שלנו לא נראית אותו הדבר, וזה חלק ממנה, זה חלק מהסיפור שלנו. אני חושב שחלק מהעניין הוא העובדה שאנחנו חיים בתרבות עברית מבפ-נים, אבל חווים אותה כל העת גם מבחוץ, כמהגרים לתוכה. במובן הזה, כאח גאה מאוד, אני רואה במארינה יוצרת שממשיכה שושלת מפוארת של יוצרות עבריות, שיצרו מתוך העמדה הזאת של פנים וחוץ משולבים, והמורכבות הזאת היא חלק מהכוח של יצירתך.

מארינה: המורכבות היא נתון בסיסי, נתון שהוא לא בעייתי אלא להפך, הוא היסוד. כשהגעתי לארץ, הייתה גננת שאהבה אותי ורצתה לפשט עבורי את הדברים, אז היא החליפה לי את השם ל"מרים", מתוך רצון לשלב אותי בחברה. שנה שלמה היא קראה לי מרים, אבל זה פשוט לא תפס. לי ולאף אחד מבני המשפחה לא היה צורך להמשיך לאחוז בדבר הזה. יש לי שם שונה, זה חלק מהיופי. חשוב בעיניי להבין מגיל כמה שיותר צעיר שאתה אינדיווידואל, ומרכיבים אותך כל מיני דברים. לא הייתי רוצה לגדל ילדה, או לגדול כילדה, שכל הזמן מקבלת מחמאות על מה שהיא עושה, וגדלה להיות אישה בוגרת שממשיכה לחפש אישור

מהסביבה, ואז אם במשך חמש דקות אף אחד לא מוחא כפיים, משהו לא תקין.

אני רגילה לחשוב על יהדות כעל משהו שמושך דווקא לקולקטיביות: תפילה במניין, מנהגי ניחום אבלים, עירוב, כל הדברים שמצריכים להיות חלק ממשהו גדול יותר. בעיניכם דווקא האינדיווידואליזם הזה, כמו שאתם מתארים אותו, הוא יהודי?

ואדים: זה לא אר-או. זה גם וגם. ובראש ובראשונה, אנחנו לא צרי-כים לקבל אישור מאף אחד על היהדות שלנו, היא שלנו כמות שהיא, ואנחנו לא צריכים לנסח אותה או לתמצת אותה, וגם אי אפשר לעשות זאת. אני זוכר שאחרי שסיימתי שירות צבאי ועב-רתי לירושלים ללמוד בעברית בהר הצופים, הייתי היחיד באולם שלא סרג או חבש כיפה, כי החוג למדעי היהדות הוא מין סניף מוגדל של בני עקיבא, כאילו זה "שלהם". גם אז וגם היום אני אומר - זה גם שלי. ואי אפשר להשטיח את זה או לרדד את זה למשהו אחד, זה עושר, ושורשים.

מארינה: כשנישאתי, סבתא שלי הייתה צריכה להתלוות אליי לר-בנות כדי לקבל אישור על היהדות שלה. מבחינתי, זאת היה מעמד מאוד מתוח, שאיזשהו בחור צעיר - אגב, רוסי שחזר בתשובה - שואל את סבתא שלי, שהיא ניצולת שואה, שאלות כדי לב-דוק אם היא מבינה יידיש. במקרה המוח המבריק שלה שלף משהו מגיל ארבע, שדיברו אליה יידיש, אבל זה כאילו היה אמור להוכיח לבחור הצעיר הזה, שלא ידע כלום ממה שהיא ידעה בחייה, שהיא אכן יהודייה, והוא אמור לאשר את היהדות שלה. זאת הייתה סצנה מאוד קשוחה ובלתי נסלחת.

ואדים: ומבחינתנו, זה עיוות של היהדות. כלומר ההוויה היהודית שלנו והזהות לא בהכרח עוברות דרך בית כנסת, והן לא צריכות אישור של אף רב.

לא דרך בית כנסת, אבל אתם יכולים להגיד מה כן?

ואדים: אני מודה שאני לא רוצה, כי אני חוֹנָה את זה עוד פעם איפשהו על התפר בין, רגע, אז בואו תאשרו לנו שאתם יהודים טובים, או רגע, בואו נסתכל לתוך הכלוב הזה של גן החיות של היהדות הסובייטית.

מארינה: זה גם סטריאוטיפי, ולא בהכרח משקף, בטח לכל אחד יש את התמונה שלו.

אני שואלת כי אני מרגישה שעבור מישהי היצונית כמוני ליהדות הסובייטית, זה נשאר נורא אמורפי.

ואדים: אז צאו ולמדו, אבל אל תסתכלו עלינו במבט החיצוני הזה, שבו אנחנו מין חיה משונה שצריך לפענח.

מארינה: אני אגיד שבעיניי העיקר הוא השיח עם הדברים. ואדים הוא זה שמנחה אצלנו בבית את כל החגים, ובכל פעם הוא מביא

ישראלים ילידי הארץ, שלא עסקו באופן מודע ביהדות שלהם, נד-רשים לבחור בחירה אקטיבית. להגיד, רגע מה אני רוצה? מה אני לא רוצה? חשוב לי כשר או לא חשוב לי כשר? ולא רק בפרקטיקה, גם ברעיונות. זו זכות וזה אושר גדול לראות חבר'ה צעירים מגלים את העומק ואת הגוונים שיש בתוך היהדות, ואת ההבנה המאוד בסיסית של There is more than one way to be jewish, וזה גורם לי שוב ושוב להבין כמה בני-מזל מארינה ואני, שכך גדלנו מלכתחילה.

ואדים: "אחרי שסיימתי שירות צבאי ועברתי לירושלים ללמוד בעברית בהר הצופים, הייתי היחיד באולם שלא סרג או חבש כיפה, כי החוג למדעי היהדות הוא מין סניף מוגדל של בני עקיבא, כאילו זה 'שלהם'. גם אז וגם היום אני אומר - זה גם שלי"

ולמרות זאת, מארינה, פעמיים התחתנת דרך הרבנות. למה בעצם?

מארינה: חשוב לי לומר שהרבנים שחיתנו אותי היו מקסימים ביותר. נקודת המוצא שלנו, כמשפחה מהגרת, היא שאנחנו לומדים עכשיו תרבות חדשה, אנחנו קצת אנתרופולוגים. ואנחנו רוצים להתערבב, אנחנו רוצים לאהוב את המקום שהגענו אליו ולהרגיש בו בבית, רוצים למצוא את עצמנו כאן, ואנחנו מחפשים את כל מה שטוב, את כל מה שיפה, בודקים איפה אנחנו מוצאים את עצמנו. זאת ממש חוויה אנתרופולוגית שבאה עם עין טובה, לראות בחיוב את הדברים. עם זאת, אספר שביום הנישואים הארבעים של

איזושהי גישה מיוחדת ואלטרנטיבית. למשל, השנה עשינו את ליל הסדר הפוך, קודם כול ישבנו בסלון עם כוסות היין וההרנו מה הם עבורנו החופש או השחרור, ורק אחר כך התיישבנו אל השולחן. זה היה כל כך טוב, כי הבנתי כמה אנחנו לכודים סביב השולחן ביי-שיבה הזאת, שלא מאפשרת דיון מעמיק כמו שאנחנו רוצים. זאת דוגמה לשיחה עם המסורת ולחיפוש אחרי דיוק שלה. זאת אומרת, אצלנו זה לא שיש=קידוש=בית יהודי, אלא דבר דינמי. אנחנו יכורים להדליק נרות, אנחנו יכולים לא להדליק נרות, אנחנו יכולים לעשות טקסים או לא לעשות, כי ברור שלא משנה מה נעשה או לא נעשה - אנחנו יהודים, וכל השושלת שלנו אכלה את כל הקש שניתן לאכול כיהודי. אז אם אני צמה או לא צמה, מתפללת או לא מתפללת, זה לא משנה ולא ניתן להגדיר אותי באופן מסוים כי ההגדרה היא ביני ובין המקום, ביני ובין החיים.

מהדברים שלכם עולה תחושה גדולה של חירות, של חופש לשחק עם הזהות שלכם, פעם לקחת מזה ופעם לקחת מזה. וכשאני חושבת על המפגש של זה עם היהדות הממוסדת - כמו שתוארתם קודם, הפקיד שמתחזק את סבתא - זה ודאי קשה. מה המפגש הזה מחולל אצלכם, ואיזה סוג של תגובה אפשרית בכלל על מפגש כזה?

מארינה: יש לנו חברים שהילד שלהם עשה ברית מילה כשהוא הגיע לארץ, וכמחווה, האבא עשה יחד איתנו. יש אמירה יותר חזקה מזאת עד כמה היהדות והישראליות משמעותיות בשבילם? ורגע אחר כך התחילו השאלות - תגיד, עד כמה אתה יהודי בעצם? אתה מדליק נרות שבת? אתה צם? אתה נוסע בשבת? תגיד את האמת, אתה אוכל חזיר? הם היו במקום כל כך פגיע, והשאלה שבאמת צריך לשאול בחזרה היא, תגיד, זה מה שיהפוך אותי ליהודי? אז אני רוצה פשוט לנסות להבהיר את הפגיעות הזאת, ואת הצורך העמוק להבין שאנחנו לא משחקים את המשחק הזה.

ואדים: אני רוצה להגיד שאנחנו הפריבילגים, כי גדלנו עם תחושת בעלות על היהדות שלנו ועם תחושת חופש. אבל המוני צעירים ישראלים גדלים בלעדיות. בעבודה שלי לאורך השנים בסוכנות היהודית נפגשתי עם אלפי צעירים, שיוצאים לשליחות בקהילות יהודיות, וזאת כבר נהייתה קלישאה שאנחנו אומרים זה לזה בסוף כנות, שהם יוצאים כשליחים ישראלים, אבל חוזרים כיהודים. אנחנו רואים עד כמה ההבנה או המשמעויות של מה זה להיות יהודי עבור צברים ישראלים שגדלו פה, הן דקות, סטריאוטיפיות וצרות, והן לרוב דלות ושטחיות, ולא מעניינות. פעם זה היה לי מודד, אחר כך מטריד, היום אני כבר חושב שזה מחדל, שחלק גדול ממה שקורה פה עכשיו קשור בו. רידדו לנו את היהדות לאיזה רבע פרק בתנ"ך שצריך ללמוד לבגרות ולמדידות של מה כן או לא עושים. היציאה לחו"ל נותנת לשליחים הצברים את חוויית היהדות של עצמם מן החוץ, קצת כמו מה שתוארתם קודם עלינו כאן. פתאום אין אף אחד שמחליט בשבילך. זה הרגע הראשון שבו

ומאוד יוצאים להפגנות. הם למעשה עולים גולים, התפרקה להם מדינה אחת, ועכשיו הם רואים איך גם החדשה עלולה להתפרק.

אתה חושש לגורלנו? ולגורלך ולגורל משפחתך כאן בהמוסקסואל?

ואדים: התשובה היא כן. לפני כמה שנים הייתה הצעת חוק לאסור את מי שעורך חופות מחוץ לרבנות, ואני חיתנתי עשרות זוגות דרך "ישראל חופשית". כך שצריך לומר שמה שקורה עכשיו הוא לא רעם ביום בהיר. התהליכים שהחברה הישראלית עוברת הם מדאיגים מאוד. תחושת הסכנה היא גם סכנה אישית – כשיש נב-חרי ציבור שאומרים שאני והמשפחה שלי מסוכנים יותר מטרוריסטים שמאיימים על שלום העולם, מה זה אומר? מה צריך לעשות איתי? אבל אלה בוודאי שאלות של סכנה רחבה יותר, לכולנו. כרגע החוויה שלי היא כמעט חורבן בית שלישי. הרבה לפני שאני הומו, אני יהודי-ישראלי, אני היסטוריון, אני איש חינוך, וכשאתה מסתכל מסביב, פוליטיקאים בכל העולם מסיבים לחברות שהם פועלים בתוכן משהו שנע בין בושה לכאב. בתוך העולם הפופוליסטי כללי המשחק מקדמים ומטפחים את מי שמתבטא בצורה הכי פחות אחראית והכי פחות ממלכתית. הכי פרובוקטיבי מקבל הכי הרבה טראפיק. מה שמטריד אותי ומה שמייצר את תחושת הסכנה הם החוויה של חברה חצויה, לא רק אצלנו, גם בטורקיה זה כך, בצרפת, בארצות הברית ועוד. כל צד רואה את עצמו כבני אור ואת הצד השני כבני חושך, וכל צד חושב שהצד השני מאיים על עצם קיומו – וככה חברה לא יכולה להתקיים לאורך זמן.

אתה בעצם אומר שדרושה לנו מנהיגות אחרת.

ואדים: במשך שש שנים הייתי מנהל-מייסד של תוכנית מנדל למ-ציונות, שיתוף פעולה בין קרן מנדל לסוכנות היהודית. יש כל כך הרבה תוכניות מנהיגות בימינו, באמת, כל אדם שני שאת פוגשת ברחוב, סביר להניח שהוא בוגר של איזו תוכנית מנהיגות. אצלי לפחות יש חוויה של אינפלציה גדולה במילה הזאת, שמתעסקת בכל כך הרבה אגו, ואני חושב שאנחנו צריכים להפסיק לדבר על אגו ולהתחיל לדבר על אקו. המשמעות של זה בהקשר של מנהיגות היא שאנחנו צריכים להפסיק לדבר על מנהיגות ולהתחיל לדבר על אחריות. הפחד הגדול שלי הוא מפני תחושת חוסר האחריות. אני רואה אנשים שמחזיקים ביד את ההגה – וכמו שבכביש כשרואים מישהו נוהג בפראות, אומרים, "מה הוא עושה? הוא מסכן אותי, אותך ואת עצמו, קודם כול שירד מהכביש", ככה אני מרגיש בקשר לפוליטיקאים שלנו כרגע. כנראה בשנים של מדינות, גיל שבעים וחמש זה מין גיל התבגרות, וכולם בוטטים, וכולם צועקים. וכש-חיים עם מתבגר, לומדים שמישהו צריך להציב את הגבול, להגיד רגע, אני המבוגר האחראי כאן. והחוויה היא שאם אני אחראי לבית שלי, אם אני אחראי למשפחה שלי, אם אני אחראי לילדה שלי, אני צריך להתנהג ולפעול בעולם מתוך האחריות הזאת. במסגרת האחריות השאלות הן איך מנמיכים להבות, איך מורידים את מי

מארינה וואדים, 1990, ארכיון משפחתי

ההורים שלנו, עשינו להם הפתעה וארגנו להם חופה יהודית, מכיוון שבברית המועצות הייתה חתונה אזרחית. ואדים חיתן אותם, וזה היה מאורע מרגש ובלתי נשכח. כך שגם כאן אנחנו שומרים על החופש, והולכים יחד בתוך המציאות החדשה. הדבר הזה, שאתה גם יד ביד עם הדורות המבוגרים יותר – כי אין לך אבא ואמא שיודעים שככה זה עובד פה, או סבא וסבתא שייסבירו לך. לא, זה כולנו מגלים יחד מקום חדש – יש בזה משהו מופלא. הדבר הזה מאוד מאפיין אותי כאדם, גם כאדם בוגר, וגם בדברים קשים שלא מוצאים חן בעיניי. יש בתוכי, למזלי, את העין הזאת שיושבת מאוד חזק. ולכן גם כשאני לוקחת חלק במערכת גדולה, שברור לי שיש בה דברים מסורבלים, כבדים ואולי גם בעייתיים שקשה לשנות אותם, אני תמיד מחפשת את האנושי, את הטוב, את החריצים שדרכם יכול לחדור צליל, יכול לחדור רגש אנושי וחיובי ומחבר.

האם זאת לא גישה שממסמסת את הפעולה הפוליטית? למשל, בחודשים האחרונים, למול הרפורמה המשפטית המתוכננת, האם נשארים בעין הטובה, בסקרנות האנתרופולוגית, או שמגיע הרגע לנקיטת עמדה?

ואדים: יש לי פלאשבקים מ-2011, כשהייתה המחאה ברוטשילד, גם אז התקשורת בעברית שאלה, "איפה ה'רוסים'? למה הרוסים לא פה?" אנחנו באנו, פשוט על אזרחי – בלי הדובים והבלליקות, אז לא הבחנתם בנו. גם עכשיו זה כך. אז רגע של רצינות: אם כבר, אנחנו לא רוסים – אנחנו אוקראינים. והפיד שלי ברשתות החבר-תיות מלא ברבבות עולים, במיוחד אלה מהעליות האחרונות, שה-פינו במוסקבה ובפטרבורג, וכיום – בקפלן ובירושלים. גם פוטין הפעיל עליהם מכת"זיות, והם יודעים היטב איך הדבר הזה נגמר. הם שם בחוץ – יוצאי ברית המועצות לשעבר, ובפרט שני גלי העלייה הגדולים של פליטי אוקראינה ורוסיה – מאוד נוכחים

מארינה: "אצלנו זה לא
שישי=קידוש=בית יהודי,
אלא דבר דינמי. אנחנו
יכולים להדליק נרות,
אנחנו יכולים לא להדליק
נרות, אנחנו יכולים לעשות
טקסים או לא לעשות,
כי ברור שלא משנה מה
נעשה או לא נעשה - אנחנו
יהודים, וכל השושלת שלנו
אכלה את כל הקש שניתן
לאכול כיהודי"

זה מתבטא אצלי מוזיקלית בכך שפעם היו פה הרבה שירים על אהבת הארץ, על אהבת האדם ועל אהבת הטבע, ואלה שירים שהתמוססו, ופתאום אני שמה לב שנורא חשוב לי, ובוועד לי, לתת שירים חדשים שרלוונטיים לאהבת ארץ ישראל. הקדושה שמתוכה אני כותבת שירים מבקשת את אהבת הארץ, את אהבת האדם ואהבת האדמה, והיסודות האלה הם הרבה לפני שאנחנו מתחילים להתבצר כל אחד ב"אבל אני רוצה ככה, אבל לי נוח ככה". אני חושבת שהמוזיקה מסוגלת לחולל את החיבור הזה, ואני רואה את זה קורה בהופעות שלי בכל רחבי הארץ, באזורים הכי קשים, והכי מורכבים, והכי יפים, והכי מתייפיים הקהל שר יחד, "חזקים ביחד" (שיר חדש של מארינה, ר"ר), ומניח לרגע לאג'נדות, וזוכר שכולנו רוצים לחיות כאן ושאינו לנו מקום אחר.

שטיפסו על עצים, אילו סולמות צריך ואיך אפשר לייצר אותם. אין כרגע מי שעושה את זה, וזה מדאיג מאוד. מה שאני נאחז בו זה שיש סביבי כל כך הרבה אנשים טובים, ששותפים גם להכרה בנס הגלוי הזה של מדינת ישראל, גם לדאגה לו וגם לחוויית האחריות, שיגידו זה שלנו ואנחנו לא נוותר - גם אם המשמעות של זה היא דווקא שצריך לעשות ויתורים.

מארינה, איפה היצירה שלך נכנסת לתוך כל זה? האם היא לוקחת חלק? ואם כן, באיזה אופן?

מארינה: בתפיסה שלי כל בני האדם מורכבים מאותם הצרכים, החלומות, הקשיים. בכל נושא שאני רוצה לכתוב עליו, אני אוהבת לעשות מחקר. אני חופרת בתוך עצמי, ואני מבינה שכל שאני עורכת מחקר יותר נוקב ומעמיק עם עצמי, ככל שאני מסכימה להיכנס יותר פנימה ולחשוף יותר מהעולם הפנימי שלי, וככל שאני מנסחת לעצמי דברים יותר במדויק, ככה אני יותר עוזרת לאנשים לנסח לעצמם את עצמם, כי בעצם אנחנו אותו הדבר. היו שנים שחשבת שזה נורא אגואיסטי או נרקסיסטי להתעסק בעצמי, אבל הבנתי שההפך הוא הנכון, כי זאת דרך לעזור לאנשים. ולכן, בכל נושא שאני נוגעת בו, אני מנסה לחשוב גם מהניסיון שלי וגם מניסיונם של אחרים, איפה הם פוגשים את זה. ולכן אני מרגישה קודם כול בן אדם בעולם הזה, ישות רוחנית בתוך גוף בעולם, אבל לצד זאת אני מבינה יותר ויותר גם כמה אני עוסקת בלאומי. כמו שוואדים אמר, הגענו מהמדינה הכי חזקה בעולם, והיא התפרקה מבפנים. אנחנו מודעים היטב לכך שמה שיש לנו פה הוא לא מובן מאליו. לכן אצלנו בבית אין אישור לְדַבֵּר על מה לא טוב פה, אתה לא מלכלך על המדינה שלך, כי אתה יודע איזה מקום עזבת, ואתה אומר תודה על מה שיש פה, ואתה מוקיר את האכפתיות שיש פה לאנשים. נכון שזה בא גם עם חוסר גבולות ופלישה למרחב הפרטי, אבל ההוקרה של מה שיש והתודה על מה שיש וכמה זה עדיף על מקומות אחרים, הן דבר שהוא בילט-אין. הלשון פה כל כך משוח-רת, והיד כל כך קלה על המקלדת להגיד מה רע, מה מישוהו אחר עשה, לפני שאנשים זוכרים להגיד, זה הבית שלנו, ואין מקום אחר. לב העניין הוא לא להיות עסוק רק בעצמך, לא לחשוב רק מה אתה עושה כדי שיהיה לך בדיוק איך שאתה אוהב, אלא לזכור שיש פה עוד יהודים, ויש פה עוד בני אדם, שזה המקום היחיד שלהם בכל העולם, ואתה לא פשוט שולח אותם לדרך כי זה לא נוח לך, אתה לומד להסתדר. אתה יוצא מהבועה של עצמך ומבין שיש פה כמה בועות שצריכות שיהיה להן טוב, כי זה הבית היחיד שלנו. אם נעשה עוד כמה טעויות, גם את המקום הזה לא יהיה לנו.

ד"ר רבקי רוזנר היא עורכת כתב העת "אופקים", סופרת ומרצה.